

*Яна Геннадіївна Ткаченко,
студентка природничо-географічного факультету,
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка,
вул. Роменська, 87, м. Суми, Україна*

*Олеся Григорівна Корнус,
к.г.н., доцент, завідувач кафедри загальної та регіональної географії,
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка,
вул. Роменська, 87, м. Суми, Україна*

*Анатолій Олександрович Корнус,
к.г.н., доцент, доцент кафедри загальної та регіональної географії,
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка,
вул. Роменська, 87, м. Суми, Україна*

ГЕОГРАФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗАХВОРЮВАНOSTІ ТА ПОШИРЕНOSTІ ХВОРОБ ОРГАНІВ ТРАВЛЕННЯ СЕРЕД НАСЕЛЕННЯ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Хвороби органів травлення (ХОТ) є досить поширеними серед населення України, що зумовлено тривалою тенденцією до зростання даної групи патологій у загальній структурі захворювань. Зокрема за останні п'ять років поширеність хвороб органів травлення серед населення України зросла на 24,7%, первинна захворюваність – на 8,7%, а смертність від них – на 14%. За кількістю звернень пацієнтів до лікувально-профілактичних закладів, хвороби органів травлення посідають третє місце, п'яте – за кількістю госпіталізованих, восьме місце серед причин тимчасової непрацездатності. Ці нозології на сьомому місці серед причин первинного виходу на інвалідність та на четвертому серед причин смертності, після хвороб системи кровообігу, новоутворень і нещасних випадків. Найбільш розповсюдженими причинами смерті, на які припадає понад 70% усіх смертельних випадків, є фіброз і цироз печінки (52,1%), алкогольна хвороба печінки (9,6%) і судинні ураження кишок (9,6%) [9; 10].

Кількість людей з патологіями органів травлення щорічно зростає. За даними ВООЗ, ХОТ і далі посідатимуть одне з провідних місць у структурі

захворюваності населення, поряд із хворобами органів кровообігу. Це відбувається через низьку якість харчування людей, стреси, самолікування, несвоєчасне звернення до лікарів. В Україні за первинною захворюваністю ХОТ зайняла 7 місце, після хвороб органів дихання, системи кровообігу, травм, отруєнь та інших зовнішніх впливів, хвороб сечостатевої системи, захворювань ока та його придаткового апарату й хвороб кістко-м'язової системи. Показник поширеності ХОТ на 100 тис. населення України становив 16 733,0 й за останні 4 роки знизився на 1%. Показник уперше встановлених діагнозів становив 2563,1 на 100 тис. осіб і зменшився на 3% [9].

Захворюваність органів травлення посідає помітне місце і у структурі хвороб населення Сумської області, поступаючись лише хворобам системи кровообігу та органів дихання. Сумська область у загальноукраїнському рейтингу захворюваності населення на ХОТ посідає 2 місце за поширеністю хвороб та 6 місце – за первинною захворюваністю населення [6].

Складну медико-географічну ситуацію в Сумській області додатково загострюють значні темпи поширення хвороб органів травлення, високий рівень захворюваності населення, низький рівень медичного обслуговування та несвоєчасність звернення до лікувальних закладів. Враховуючи те, що аналіз тенденцій захворюваності та поширеності хвороб органів травлення серед населення є важливою складовою планування стратегічних напрямів розвитку медичного обслуговування, основою для розробки ефективної науково обґрунтованої системи збереження та зміцнення здоров'я, суспільно-географічне дослідження регіональної захворюваності населення на сучасному етапі є досить актуальним.

Більшість наукових праць з цієї проблематики присвячено методам діагностики та лікування ХОТ, розробці заходів щодо зниження захворюваності. Географічним аспектам захворюваності населення і з'ясуванню територіальних відмінностей поширеності ХОТ присвячено порівняно незначну кількість робіт таких науковців, як Н. Мезенцева і С.

Батиченко [7], Р. Молікевич [8] та ін., які розглядають дану проблематику як на загальноукраїнському рівні, так і регіональному. Стосовно географії захворюваності населення Сумської області на ХОТ, то ці питання лише частково висвітлені в працях О. Корнус та ін. [5].

Мета статті – встановити сучасні географічні особливості первинної захворюваності та поширеності ХОТ серед населення Сумської області.

У структурі поширеності окремих ХОТ серед населення регіону на 1 місці знаходяться гастрити та дуоденіти, на 2 – виразка шлунка та 12-палої кишки, на 3 місці – холецистити і холангіти. Структура первинної захворюваності дещо відмінна. Так, на 1 місці залишаються гастрити та дуоденіти, 2-е місце посідають інші хвороби кишківника та очеревини, а 3-тє місце займають хвороби підшлункової залози (табл. 1).

Таблиця 1

Рейтинг хвороб органів травлення серед населення Сумської області*

Хвороби органів травлення	Поширеність	Рейтинг	Первинна захворюваність	Рейтинг
Всього	17 820,84		1 935,09	
гастрит та дуоденіт	4 819,56	1	127,46	1
виразка шлунка та 12-палої кишки	2 724,59	2	120,32	5
холецистит, холангіт	2 694,55	3	106,22	4
хвороби підшлункової залози	2 221,61	4	35,80	3
жовчнокам'яна хвороба	1 030,50	5	49,81	7
хронічний гепатит	769,99	6	158,78	10
інші хвороби кишківника та очеревини	574,04	7	1,74	2
у т.ч.: гастро-езофагеальний рефлюкс	399,51	8	71,61	6
з них синдром подразненого кишечника	162,35	9	0,55	8
цирози печінки	149,44	10	0,09	11
диспепсії	77,56	11	327,17	9
неспецифічний виразковий коліт	19,78	12	163,81	12
хвороба Крона	4,40	13	20,97	13
целиакія	2,20	14	159,60	14

(*складено за даними [1])

Кількість вперше зареєстрованих у Сумській області випадків захворювань органів травлення за підсумками 2018 р. становила – 1935,09 випадків на 100 тис. осіб, що менше на 5% порівняно з попереднім роком (рис. 1).

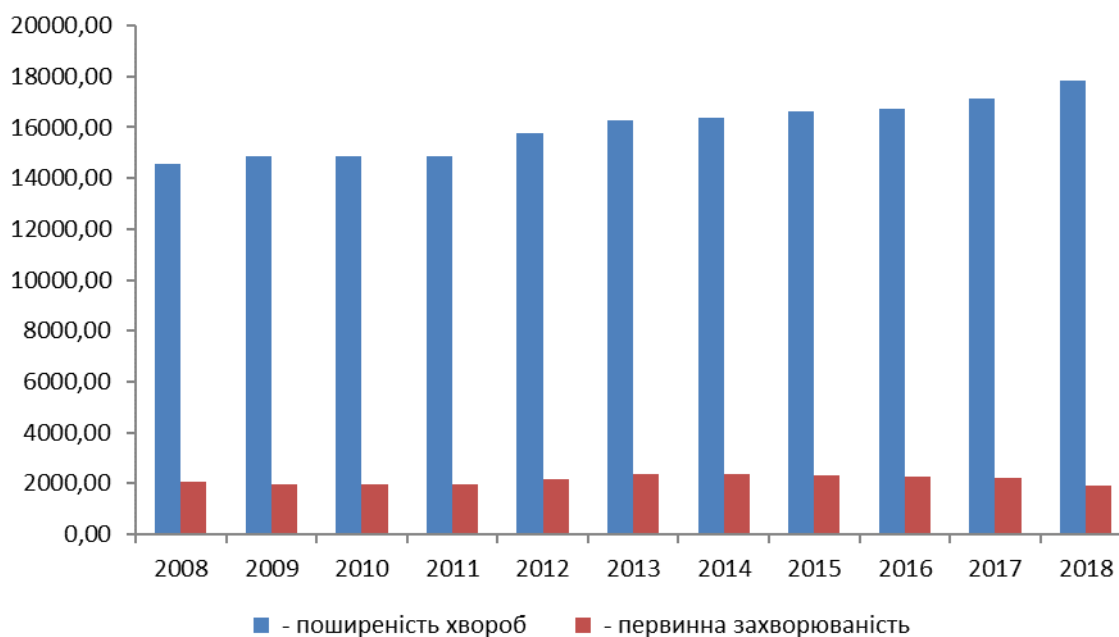


Рис 1. Динаміка змін первинної захворюваності та поширюваності хвороб органів травлення серед населення Сумської області
(побудовано за даними [1-4])

Згідно статистичних даних [1-4], зростання первинної захворюваності населення на ХОТ спостерігалось протягом 2012-2014 рр. (рис 1). Найбільшою вона була у 2014 р. – 2354,22 випадків на 100 тис осіб. За період 2014-2018 рр. відбувається поступове зменшення показників первинної захворюваності населення.

Протягом 2008-2018 рр. у розрізі адміністративно-територіальних одиниць найбільше первинна захворюваність населення на ХОТ зросла у Шосткинському (на 43%), Липоводолинському (на 38%), Путивльському (на 27%) районах. У той же час у інших районах спостерігається її зниження: Глухівський (на 39,35%), Охтирський (на 35,89%), Тростянецький (на 34,89%), Ямпільський (на 32,52%) та Краснопільський (на 31,43%) райони за період з 2008-2018 рр. (рис. 2).

Якщо первинна захворюваність населення протягом 2008-2018 рр. зменшилася, то показник поширеності ХОТ серед населення Сумської області зріс на 22%. Найбільше поширеність захворювань зросла у

Липоводолинському (на понад 61%), Лебединському (на 46%) та Шосткинському (на 30%) районах (рис. 2). Лише у одному – Ямпільському районі спостерігається зниження її рівня.

Станом на 01.01.2019 р. поширеність ХОТ серед жителів області досягла 17 820,84 випадків на 100 тис. осіб, а первинна захворюваність за 2018 р. – 1 935,09 випадків на 100 тис. населення. Найвищі показники поширеності даної групи патологій спостерігалися у м. Суми (22 760,83 випадків на 100 тис. осіб), Роменському (19 154,30) та Конотопському (19 007,54 випадків на 100 тис. населення) районах. За первинною захворюваністю лідерами є Роменський (243,66 випадків на 100 тис. осіб), Шосткинський (173,21), Сумський (133,56), Буринський (128,01), Кролевецький (122,47 випадків на 100 тис. осіб) райони, де цей показник значно вище середньообласного.

Для встановлення географічних відмінностей захворюваності населення Сумської області на хвороби органів травлення її адміністративні райони було проранговано за рівнем первинної захворюваності та поширеності хвороб серед населення. На наступному етапі за сумою рангів було виділено три групи адміністративно-територіальних одиниць.

I група (високий рівень захворюваності населення на ХОТ) включає Роменський, Конотопський, Липоводолинський, Шосткинський, Сумський, Недригайлівський, Кролевецький райони та м. Суми. До *II групи* (райони з середнім рівнем захворюваності населення на ХОТ) віднесено Великописарівський, Путивльський, Охтирський, Лебединський та Буринський. *III група* включає райони, що мають відносно низький рівень захворюваності населення на ХОТ – Краснопільський, Білопільський, Тростянецький, Глухівський, Ямпільський та Середино-Будський.

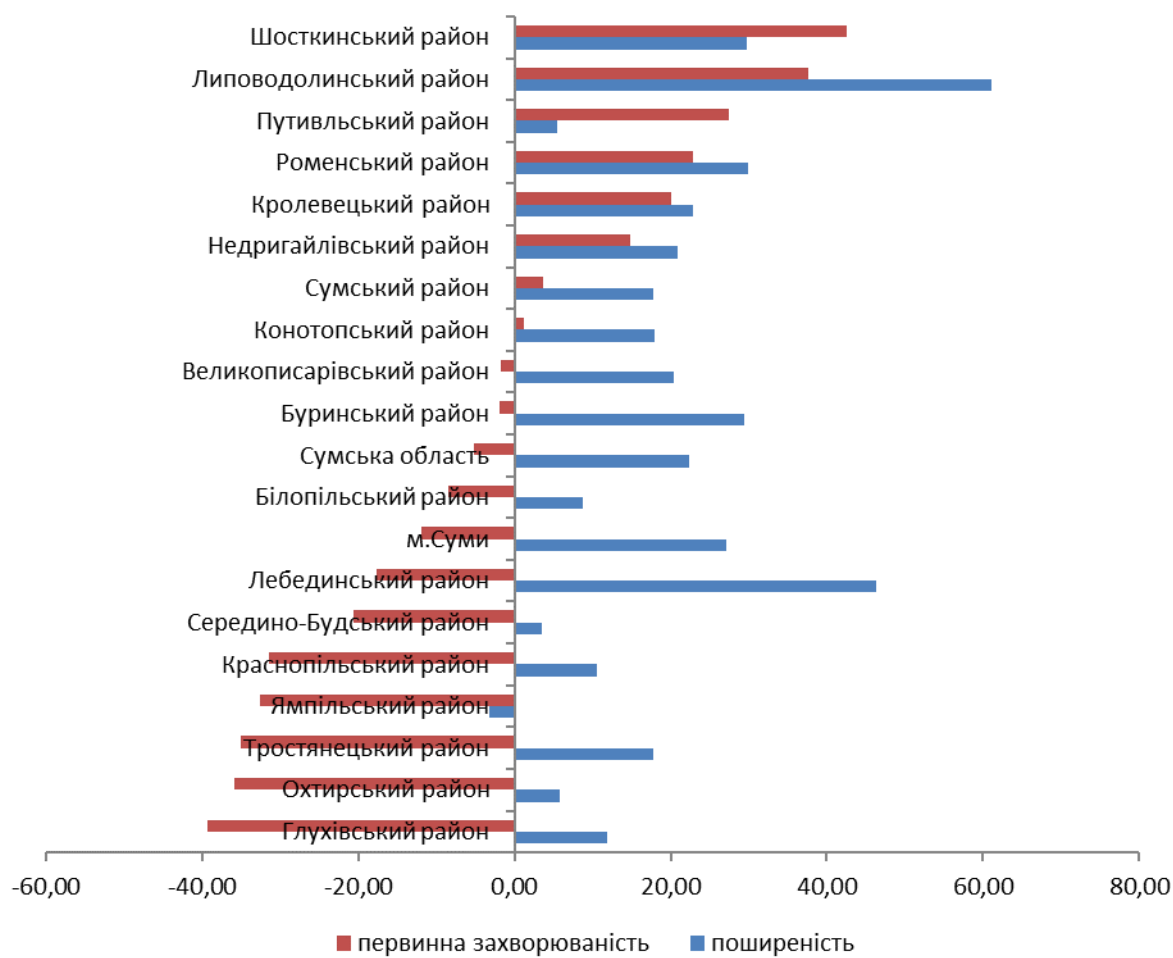


Рис. 2. Зростання/зменшення поширеності та первинної захворюваності ХОТ серед населення адміністративних одиниць Сумської області протягом 2008-2018 рр. (%) (побудовано за даними [1])

Висновок. Аналіз динаміки захворюваності населення на ХОТ показав, що за період 2008-2018 рр. серед населення Сумської області поширеність ХОТ зросла на 22%, у той час як первинна захворюваність зменшилась на 5%. У 8 районах за вказаний період дослідження зафіксовано зростання первинної захворюваності населення на ХОТ, а це негативно впливає на якість життя населення та збільшує кількість людей з хронічними патологіями органів травлення. ХОТ часто призводять до інвалідності населення та у подальшому, через прямі та непрямі витрати, пов'язані з необхідністю дорогого лікування, спричиняють економічні збитки. Така ситуація в області вимагає посиленої уваги до організації медичної допомоги таким пацієнтам та розробки програм профілактики ХОТ на регіональному

рівні. Вивчення факторів захворюваності, тенденцій поширеності ХОТ та комплексний підхід до активного виявлення та лікування населення на дану групу патологій, дасть можливість знизити рівень первинної захворюваності і поширення цих хвороб та зменшити рівень небезпеки подальшої інвалідизації населення.

Література:

1. Довідник показників діяльності установ охорони здоров'я Сумської області за 2018 рік / Обласний інформаційно-аналітичний центр медичної статистики м. Суми, 2019. 345 с.
2. Довідник показників діяльності установ охорони здоров'я Сумської області за 2008-2011 рік / Обласний інформаційно-аналітичний центр медичної статистики м. Суми, 2012. 290 с.
3. Довідник показників діяльності установ охорони здоров'я Сумської області за 2016 рік. Суми : Обласний інформаційно-аналітичний центр медичної статистики, 2017. 256 с.
4. Довідник показників діяльності установ охорони здоров'я Сумської області за 2013 рік. Суми: Обласний інформаційно-аналітичний центр медичної статистики м. Суми, 2014. 285 с.
5. Корнус О. Г., Корнус А. О., Шищук В. Д. Територіально-нозологічна структура захворюваності населення Сумської області : монографія. Суми : СумДПУ імені А.С.Макаренка. 2015. 172 с.
6. Корнус О.Г., Корнус А.О., Шищук В.Д., Поцелуєв В.І. Регіональний профіль здоров'я населення Сумської області // Регіон – 2017: стратегія оптимального розвитку: Матер. міжнарод. наук.-практ. конф. (м. Харків, 19–20 вересня 2017 р.). Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2017. С. 93-96.
7. Мезенцева Н. І., Батиченко С. П., Мезенцев К. В. Захворюваність і здоров'я населення в Україні: суспільно-географічний вимір : монографія. Київ: Прінт Сервіс, 2018. 135 с.
8. Молікевич Р. С. Стан здоров'я населення Херсонської області (медико-географічне дослідження) : автореф. дис. ... канд. геогр. наук : 11.00.02. Київ, 2016. 20 с.
9. Степанов Ю.М., Скирда І.Ю., Петішко О.П. Хвороби органів травлення – актуальна проблема клінічної медицини // «Гастроентерологія», 2019. Вип. 53. №1. С. 1-6. URL: <http://repo.dma.dp.ua/4798/1/163450-364077-1-PB.pdf>.

10. Філіппов Ю.О. Хвороби органів травлення в Україні: якість медичної допомоги населенню // Новости медицины и фармации. Гастроэнтерология (239) 2008. URL: <http://www.mif-ua.com/archive/article/4840>